

Scheiden anno 2011

Over depolarisering, mediation en overlegscheiding

B.E.S. Chin-A-Fat¹

Inleiding

Sinds de jaren 70 van de vorige eeuw zijn de ontwikkelingen op het gebied van (echt)scheiding² snel gegaan. Dat geldt niet alleen voor de wettelijke regelingen, maar ook voor de scheidingspraktijk. De rode lijn in alle ontwikkelingen is de depolarisering van het echtscheidingsproces, zowel voorafgaand aan de gerechtelijke procedure, maar ook als de rechter al is ingeschakeld. Sinds het begin van deze eeuw ligt de nadruk ook in de praktijk op het - zoveel mogelijk voorafgaand aan het inschakelen van de rechter - zelf regelen van de gevolgen van de scheiding. Veel paren kiezen hedentendage voor scheidingsmediation, een manier van scheiden die al aardig is ingeburgerd in de maatschappij. Nieuw in Nederland is de zogenaamde overlegscheiding. In deze bijdrage worden de ontwikkelingen in het scheidingsrecht kort besproken en wordt ingegaan op de huidige mogelijkheden voor een scheidend paar anno 2011. Tot slot wordt een blik op de toekomst van de scheiding geworpen.

De omslag(en) in het echtscheidingsrecht en de introductie van mediation

Zoals gezegd, hebben wetswijzigingen vanaf de jaren 70 van de vorige eeuw in het teken gestaan van het depolariseren van het echtscheidingsproces(recht). De duurzame ontwrichting werd als enige echtscheidingsgrond ingevoerd en een echtscheidingsprocedure startte niet langer met een dagvaarding, maar met een verzoekschrift. Ook werd de mogelijkheid in de wet opgenomen om een echtscheiding op gemeenschappelijk verzoek bij de rechtbank in te dienen (Chin-A-Fat, 2004).

Deze depolarisering zette zich voort in de praktijk. Peter Hoefnagels, hoogleraar criminologie aan de Erasmus Universiteit te Rotterdam, nodigde in de jaren 70 en 80 van de vorige eeuw mensen die wilden scheiden samen voor een gesprek uit. Daarnaast verrichtte Hoefnagels onderzoek naar zijn methode van scheidingsbemiddeling. In de gesprekken die hij met beide partijen voerde, ontdekte Hoefnagels dat vanaf een bepaald moment, namelijk wanneer helder was geworden dat er een scheiding zou komen en die boodschap was aanvaard, mensen in staat waren om op een zakelijke manier afspraken met elkaar over de gevolgen van de scheiding te maken; dit was de ontdekking van de zogenaamde scheidingsmelding (Hoefnagels, 2009).

Samen afspraken maken, is eveneens de kern van scheidingsmediation. Hoefnagels maakt daarbij het onderscheid tussen het menselijk, zakelijk en juridisch proces van scheiden (zie ook Van Riemsdijk, 2011). Begin jaren 90 van de vorige eeuw begon de advocatuur de mogelijkheden van mediation op het gebied van echtscheidingen (toen nog scheidingsbemiddeling, thans scheidingsmediation

---

¹ Brigitte Chin-A-Fat is advocaat en vFAS-scheidingsmediator in haar eigen praktijk Chin-A-Fat De Voort Familierecht advocaten en mediators te Breda.

² In dit artikel wordt over scheidingen in het algemeen en ontbindingen van geregistreerd partnerschappen gesproken. Er wordt zowel bedoeld op de formele echtscheiding van paren die zijn gehuwd, als de scheiding van een paar dat uit elkaar gaat, maar niet formeel gehuwd is geweest. Wanneer wordt bedoeld op de formele en wettelijk geregelde echtscheiding, wordt specifiek over echtscheiding gesproken, in andere gevallen over scheiding.

genoemd), te ontdekken en in de praktijk toe te passen. In 1990 werd de Vereniging van Advocaat Scheidingsbemiddelaars (VAS) opgericht.³ Hoewel in de praktijk de meeste mediations werden verricht op het terrein van scheidingen, werd mediation als algemene methode van geschilbeslechting, toen zeker nog als vorm van *alternatieve* geschilbeslechting ook meer en meer toegepast. In 1993 werd het Nederlands Mediation Instituut (NMI) opgericht en de overheid startte een experiment scheidings- en omgangsbemiddeling (Chin-A-Fat & Steketee, 2001) waarin rechters naar mediation verwezen. Anno 2011 is mediation binnen de rechtbank geen experiment of project meer en is in alle rechtbanken een mediationbureau aanwezig. Een groot deel van de zaken waarin een rechter naar een mediator verwijst (voorafgaand aan de zitting of tijdens de zitting) betreft een familiezaak.

De omslag in het denken over ouderschap na scheiding

De rode lijn in de ontwikkelingen bleef het devies 'de gevolgen van de scheiding zoveel mogelijk in onderling overleg regelen' (Chin-A-Fat, 2004). Naast het stimuleren van mediation (een wetsvoorstel voor verplichte mediation haalde het niet) was een belangrijk onderdeel van de wetsvoorstellen het verbeteren en verminderen van conflicten over) ouderschap na scheiding. Niet zelden ontstaan de grootste conflicten over de kinderen. Sinds de wetwijziging van 1998 waardoor het gezamenlijk ouderlijk gezag over kinderen na echtscheiding in stand bleef, ontstonden in de praktijk meer conflicten. Ouders moesten ook na scheiding immers gezamenlijk beslissingen nemen over bijvoorbeeld medische zaken en schoolkeuze van hun kinderen (Van Leuven & Hendriks, 2005). Er werd gezocht naar mogelijkheden, met name vanzelfsprekend vanwege het belang van de kinderen, om ouders te stimuleren hun scheiding zelf en met zo min mogelijk conflicten te regelen. Mediation bleek voor deze zaken een goede vorm van conflictoplossing.

Het ouderschapsplan

Op 1 maart 2009 trad de wet Bevordering voortgezet ouderschap en zorgvuldige scheiding in werking. Door deze wet deed het ouderschapsplan zijn verplichte intreden in de scheidingspraktijk. Bij het verzoekschrift tot echtscheiding dient een echtpaar met minderjarige kinderen een ouderschapsplan in te dienen. Indien het ouderschapsplan ontbreekt, zijn partijen niet-ontvankelijk in hun verzoek. Vlak na de inwerkingtreding van de wet ontstond de meeste onduidelijkheid over de ontvankelijkheid; kon een echtscheidingsverzoek al in behandeling worden genomen als er nog geen ouderschapsplan was overgelegd? Hoewel de gedachte achter het ouderschapsplan (ouders denken na over hun ouderschap na scheiding) positief is, kwam op verschillende aspecten van het ouderschapsplan in de literatuur echter ook kritiek (Coenraad, 2006, p. 69 en Chin-A-Fat, 2006, p. 100).⁴ Inmiddels is er in de praktijk ervaring met het ouderschapsplan opgedaan en zijn in de jurisprudentie inmiddels enkele lijnen te ontdekken, waarbij er af en toe flinke verschillen tussen rechtbanken lijken te bestaan (De Bruijn-Lückers, 2010, p.87-90 en Ackermans-Wijn & Brands-Bottema, 2009, p. 181-184).

---

³ De VAS fuseerde met de Vereniging van Personen- en Familierecht Advocaten (VPFA) en werd in 2003 de vFAS, met een latere naamswijziging thans de vereniging van Familierecht Advocaten Scheidingsmediators. De vFAS heeft hedentendage meer dan 900 leden (zie www.vfas.nl).

⁴ Bij het zorgvuldig scheiden hoorde ook de afschaffing van de zogenaamde flitscheiding; de omzetten van het huwelijk in een geregistreerd partnerschap, dat bij de ambtenaar van de burgerlijke stand kon geschieden. Het geregistreerd partnerschap kon vervolgens eveneens via de burgerlijke stand worden ontbonden.

In artikel 815 lid 4 Rv is opgenomen dat het verzoekschrift ook dient te vermelden op welke wijze de kinderen bij het opstellen van het ouderschapsplan zijn betrokken. De vraag is echter of kinderen van alle leeftijden hierbij dienen te worden betrokken.⁵ Artikel 815 lid 3 Rv bepaalt dat in het ouderschapsplan ook een regeling dient te worden opgenomen over de kosten van verzorging en opvoeding van de kinderen. De vraag is of dit onderdeel uit het ouderschapsplan ook met (alle) kinderen dient te worden besproken. Voor een verdere bespreking van het ouderschapsplan en jurisprudentie daarover zie de bijdrage van Van der Lans elders in dit themanummer.

Nieuwe bepalingen en normen

Niet alleen echtscheidende ouders zijn op grond van de wet verplicht een ouderschapsplan bij hun verzoekschrift tot echtscheiding over te leggen, ook ouders die op grond van art. 252 lid 1 BW gezamenlijk het gezag over hun kinderen uitoefenen, dienen op grond van artikel 1:247a BW een ouderschapsplan op te stellen als zij hun samenleving verbreken. Op het moment van uit elkaar gaan vindt hiervan geen toets plaats, pas op het moment dat er geschillen ontstaan (de rechter dient de behandeling van de zaak dan aanhouden). Uit deze bepaling blijkt opnieuw de sterke normering van het goed regelen van ouderschap na scheiding, ongeacht of ouders daadwerkelijk gehuwd zijn of niet. In de wettelijke regeling is aansluiting gezocht bij het uitoefenen van gezamenlijk gezag.

Artikel 1:247 BW bepaalt dat de ouder de plicht heeft om bij gezamenlijk gezag de ontwikkeling van de banden van zijn kind met de andere ouder te bevorderen. Het kind van gescheiden ouders heeft op grond van art. 1:247 BW recht op een gelijkwaardige verzorging en opvoeding van beide ouders na scheiding. De Hoge Raad heeft op 21 mei 2010 (LJN BL7407) nog eens uitdrukkelijk aangegeven dat gelijkwaardigheid niet betekent dat het kind na scheiding evenveel tijd dient door te brengen met de ene en de andere ouder.

Een scheidend paar anno 2011

Heeft deze nieuwe wet en hebben deze nieuwe normen nu geleid tot een verbeterde praktijk voor ouders en kinderen? Wat hebben al deze ontwikkelingen tot gevolg voor het scheidend paar – met kinderen – in 2011 teweeg gebracht? Idealiter is ‘het scheidend paar’ (ongeacht of het formeel is gehuwd) zich er van bewust dat zij zoveel mogelijk zelf (in plaats van een beroep op de rechter doen) de gevolgen van de scheiding gaan regelen en –als er kinderen zijn – ook goed over hun ouderschap na de scheiding moeten nadenken. Daarbij zullen die ouders zich idealiter ook realiseren dat er een gelijkwaardige zorg na scheiding over de kinderen dient te zijn en er een taak op hen zelf rust om de band met de andere ouder goed te houden.

Vanzelfsprekend zal er ook begeleiding gewenst en nodig zijn. In ieder geval zal een advocaat het verzoekschrift tot echtscheiding met het ouderschapsplan bij de rechtbank dienen in te dienen.

---

⁵ De praktijk kwam al snel met de formulering ‘op leeftijdsadequate wijze bij het ouderschapsplan betrokken’ . Niet alle rechtbanken accepteren dit; de rechtbank Rotterdam stuurt bijvoorbeeld bij de ontvangstbevestiging van het verzoekschrift een standaardbrief waarop is aangekruist welke stukken ontbreken, waarop ook staat vermeld dat een dergelijke formulering niet wordt geaccepteerd. De rechtbank Breda bijvoorbeeld gaat ervan uit dat indien er kinderen jonger dan zes jaar zijn, het verzoekschrift niet hoeft te vermelden hoe de kinderen bij het opstellen van het ouderschapsplan zijn betrokken.

Vermoedelijk zal het scheidend paar zich breed op de scheidingsmarkt oriënteren en proberen helderheid te krijgen over de verschillende mogelijkheden om te scheiden en de daarbij horende kosten. Oriëntatie kan via via, maar bijvoorbeeld ook via het juridisch loket. De Raad voor Rechtsbijstand heeft online echtscheidings- en ouderschapsplannen ontwikkeld, die een handleiding bieden om in overleg alle gevolgen van de scheiding te regelen.⁶ Vervolgens speelt de keuze voor de begeleider, kiezen de partners voor een advocaat, komen zij terecht bij bijvoorbeeld een scheidingsplanner of scheidingsmakelaar, wordt de scheiding on-line geregeld, of wordt een (jurist, advocaat of notaris) mediator ingeschakeld?

Scheidingsmediation

In de scheidingspraktijk heeft mediation intussen een vaste plek veroverd. In een scheidingsmediation regelt het paar op vrijwillige basis en in onderling overleg de gevolgen van de scheiding. De inhoud van het proces is vertrouwelijk en de mediator heeft een onpartijdige rol.⁷ Vanuit die onpartijdigheid kan een mediator niet één cliënt individueel adviseren. Vanzelfsprekend kan degene die behoefte heeft aan individueel advies wel advies inwinnen; het uiteindelijke convenant valt niet onder de vertrouwelijkheid en kan ter toetsing aan een derde worden voorgelegd, voordat het bij het gemeenschappelijk verzoekschrift tot echtscheiding wordt gevoegd en bij de rechtbank wordt ingediend.

Als de mediation met een convenant (en eventueel ouderschapsplan als er kinderen zijn) wordt afgesloten, de mediator ook bevoegd is het verzoek bij de rechtbank in te dienen en er zijn geen andere adviseurs ingeschakeld, zijn de kosten van een mediation lager dan indien twee advocaten worden ingeschakeld. Doordat de communicatie direct aan tafel verloopt, kost dit ook minder tijd dan wanneer twee advocaten worden ingeschakeld. Als voordelen van mediation worden derhalve vaak tijd- en kostenbesparing genoemd (Chin-A-Fat, 2004). Thans is slechts de advocaat bevoegd een echtscheidingsverzoek in te dienen. De Tweede Kamer heeft een wetsvoorstel (31714) aangenomen dat ook de notaris de bevoegdheid geeft een gemeenschappelijk verzoekschrift tot echtscheiding bij de rechtbank in te dienen indien er geen minderjarige kinderen bij de scheiding zijn betrokken. Dit wetsvoorstel is thans in behandeling bij de Eerste Kamer.

Cliënten kunnen het gebrek aan individueel (juridisch) advies en ook individuele begeleiding wel missen. Soms voelen zij zich niet in staat om direct het gesprek of de onderhandeling met de ander aan te gaan. Soms is de inhoud van een zaak (juridisch) zo complex dat sowieso anderen bij de mediation dienen te worden betrokken.

De overlegscheiding (collaborative divorce)

Achtergrond en kenmerken

Voor cliënten die wel graag gezamenlijk de gevolgen van de scheiding willen regelen, maar ook graag individueel advies en begeleiding wensen, werd in 2009 een nieuwe vorm van scheiden in de Nederlandse scheidingspraktijk geïntroduceerd: de zogenaamde *collaborative divorce*, in het

---

⁶ Zie de website van de Raad voor Rechtsbijstand www.rvr.org.

⁷ Zie voor meer informatie over mediation de website van het Nederlands Mediation Instituut (www.nmi-mediation.nl) en voor meer informatie specifiek over scheidingsmediation de website van de vereniging Familierecht Advocaten Scheidingsmediators (www.vfas.nl).

Nederlands vertaald als overlegscheiding. De overlegscheiding is gebaseerd op hetzelfde principe als mediation, namelijk om op basis van belangen met elkaar te onderhandelen door direct met elkaar aan tafel te gaan zitten. Een verschil is dat niet één mediator partijen bijstaat, maar beide partijen een eigen advocaat hebben. Het kenmerk van een overlegscheiding is echter dat zowel de partijen als hun advocaten een overeenkomst tekenen (de zogenaamde deelnemingsovereenkomst) waarin is opgenomen dat deze advocaten niet met deze cliënten zullen procederen als de overlegscheiding niet tot resultaat (een overeenkomst) leidt. Het staat de cliënten natuurlijk altijd vrij om een procedure te starten, alleen niet de advocaat die hen in de overlegscheiding heeft begeleid.

De gedachte achter de overlegscheiding is dat door het expliciet afspreken om niet te procederen er een vrij(er) onderhandelingsklimaat ontstaat, dan wanneer de advocaten kunnen 'dreigen' met het starten van een gerechtelijke procedure als de onderhandelingen niet naar de zin van hun cliënten verlopen. De ontdekker/uitvinder van de overlegscheiding was de Amerikaanse familierecht advocaat Stu Webb, die procederen in familiezaken niet langer zinvol achtte. Hij was van mening dat hij zijn inmiddels - door jarenlange ervaring ontstane - onderhandelingskwaliteiten op een effectievere manier voor zijn cliënten kon inzetten dan in een rechtszaal. Deze gedachte om vooraf af te spreken niet te procederen sloeg snel aan bij andere advocaten en de 'collaborative movement' ontwikkelde zich snel en breidde zich wereldwijd uit (Webb, Ousky, 2007 en Tesler, Thompson 2006).⁸ In Californië werd het collaborative model verder ontwikkeld door in interdisciplinaire teams te gaan werken. In de Verenigde Staten is ook wetgeving voor collaborative law (de methode in het algemeen, niet specifiek voor echtscheidingen) ontwikkeld. In de Uniform Collaborative Law Act (UCLA) wordt onder andere de vertrouwelijkheid van het proces (vergelijkbaar met de vertrouwelijkheid in mediation) nader geregeld en worden bijvoorbeeld uitzonderingen opgenomen voor het doorbreken van de vertrouwelijkheid. De tekst van de UCLA en de toelichting op de artikelen bieden een gedegen overzicht van het ontstaan van collaborative law en een analyse van de juridische aspecten (Chin-A-Fat, 2010, p. 127-128).

Ontwikkelingen in Nederland

In Nederland is in 2009 de Vereniging Collaborative Divorce Holland opgericht en zijn sindsdien bijna 200 professionals in het interdisciplinaire team-model getraind. Advocaten, coaches (met een gedragswetenschappelijke achtergrond) en financials (variërend van onder andere accountants, pensioenskundigen tot fiscalisten) kunnen lid worden van de vereniging en aan de training deelnemen, mits zij ervaring op het terrein van scheidingen hebben en een mediation-opleiding hebben gehad.⁹

Inmiddels hebben ook de eerste overlegscheidingen in Nederland plaatsgevonden. Er is voor gekozen om vanaf het begin van de zaak zoveel mogelijk in teamverband te werken. De coach treedt op als spil in de gesprekken aan tafel en heeft daar de leiding. Verder kan de coach partijen individueel ondersteunen om hen te helpen de gesprekken aan tafel (met de advocaten en financial) zo efficiënt mogelijk te laten verlopen. Op deze manier kan het specialisme van ieder van de deskundigen optimaal worden ingezet. Cijfers zijn in Nederland nog nauwelijks verzameld, doch er is vanuit de

---

⁸ Zie voor de website van de International Academy of Collaborative Professionals www.collaborativepractice.com.

⁹ Voor meer informatie over de vereniging en de eisen die aan de leden worden gesteld, verwijs ik naar de website van de vereniging www.overlegscheiding.com.

vereniging wel een begin gemaakt in afgeronde zaken (en bijvoorbeeld de kosten daarvan) in kaart te brengen. Verder wordt gekeken hoe de overlegscheiding specifiek kan worden aangepast op de Nederlandse situatie. Er wordt bijvoorbeeld gekeken op welke manier de scheidingsmelding goed in het proces kan worden ingebed.

Onderzoek naar collaborative divorce

Lande heeft het onderzoek dat wereldwijd naar 'collaborative practice' (derhalve niet alleen op het gebied van echtscheiding) is uitgevoerd op een rij gezet (Lande, 2011). Er is nog niet heel veel empirisch onderzoek naar 'collaborative practice' verricht, hetgeen onder meer wordt veroorzaakt door de inherente problematiek van het onderzoek doen op het terrein van alternatieve geschilbeslechting. Moeilijkheden doen zich met name voor indien men een vergelijking wenst te maken tussen andere vormen van scheiden met de gerechtelijke procedure, bijvoorbeeld vanwege het ontbreken van een controlegroep; het is bijna niet mogelijk om partijen willekeurig toe te wijzen aan – bijvoorbeeld – mediation, een gerechtelijke procedure en een overlegscheiding¹⁰.

In de onderzoeken die wel zijn verricht, is informatie verzameld over kenmerken van de groep die voor een overlegscheiding kiest, zoals demografische gegevens, gegevens over hun inkomen en het aantal kinderen in het gezin, welk cijfermateriaal is aangevuld met gegevens uit interviews. Veel statistische informatie is te halen uit het onderzoek van de International Academy of Collaborative Practitioners (IACP), dat werd verzameld door leden van de IACP en de website van de IACP is te vinden.

Uit het onderzoek blijkt in ieder geval het verschil in motieven van de professionals en de cliënten. De motieven van cliënten in hun keuze voor een overlegscheiding zijn vaak gelegen in een snelle procedure, terwijl de motieven van de deskundigen veelal idealistischer zijn: zij willen graag cliënten helpen een betere situatie voor zichzelf en hun gezin te creëren en dat op een niet-polariserende manier. Zij ervaren de manier van werken als een betere manier om hun vak te beoefenen. De professionals houden zelf een beter gevoel over aan op deze manier (in een team) werken. Cliënten kiezen veelal vanwege de kinderen voor de overlegscheiding en realiseren in de overlegscheiding een overeenkomst op maat. De gesprekken die worden gevoerd zijn diepgaander en cliënten zijn bereid meer te geven dan waartoe zij juridisch zijn gehouden. Daarnaast blijkt dat cliënten tevreden zijn over de overlegscheiding, doch ook dat een specifieke groep (goed opleid en met een goed inkomen) voor de overlegscheiding kiest. Er zijn echter ook cliënten die minder tevreden zijn. Een goede voorlichting en het toetsen van verwachtingen (en die waar nodig bijstellen) zijn van groot belang, met name met betrekking tot de kosten. Ook leiden de overlegscheidingen tot convenanten: in veel onderzoeken komt een slagingspercentage (overeenstemming voor alle onderdelen) van meer dan 80% naar voren.

Vanzelfsprekend dienen deze conclusies voorzichtig te worden getrokken en te worden geïnterpreteerd. Om de overlegscheiding te laten groeien, acht Lande het van belang om te bezien op welke manier de overlegscheiding voor een grotere groep cliënten kan worden ingezet, zodat ook cliënten met een lager inkomen voor een overlegscheiding zullen kunnen kiezen. Ook zullen de

---

¹⁰ Een probleem bij de interpretatie van onderzoeksresultaten is ook dat de onderzochte/geïnterviewde groepen veelal klein zijn en de groepen vaak 'gekleurd' zijn doordat de geanalyseerde en onderzochte zaken veelal door een klein groepje dezelfde professionals is behandeld.

deskundigen zorgvuldig met hun cliënten dienen door te nemen of de zaak en de personen zich voor een overlegscheiding lenen. Indien men niet tot overleg bereid is, geen openheid van zaken wil geven of het procederen toch graag als alternatief achter de hand wil hebben, zal de overlegscheiding geen goed 'forum' zijn. In de praktijk zal ook moeten blijken hoeveel overlegscheidingen worden afgebroken, waarna cliënten (een nadeel van de overlegscheiding) volledig en met nieuwe advocaten zullen moeten beginnen, waardoor vanzelfsprekend ook de kosten oplopen. In een geslaagde overlegscheiding zullen de kosten, hoewel in tijd meer geconcentreerd, door het inschakelen van onafhankelijke deskundigen en het zo efficiënt mogelijk in een team werken, lager zijn dan in vergelijking met een gerechtelijke procedure.

De keuzes voor het scheidende paar

Men kan zich afvragen of er met de introductie van mediation en de overlegscheiding sprake is van trends in geschilbeslechting, of meer specifiek in de echtscheidingsmarkt. Is mediation een trend, die nu al aardig is ingebed en moet vervolgens de overlegscheiding weer als nieuwe trend worden gezien? Naar mijn mening is het woord trend niet geschikt om het ontstaan in de afgelopen jaren van deze nieuwe methoden te beschrijven. Een trend is immers tijdelijk en naar mijn idee zijn deze inmiddels niet meer zo alternatieve vormen van geschilbeslechting, waaronder mediation en de overlegscheiding, niet tijdelijk. Mijns inziens is er een aanhoudende zoektocht gaande naar manieren waarop mensen zoveel mogelijk in overleg en met de bijstand die zij zelf wensen en noodzakelijk achten kunnen scheiden. Daarbij is zowel de begeleiding tijdens het proces als de advisering voor het leven na het proces van groot belang. In de aanhoudende zoektocht zullen steeds betere methoden worden gevonden, die ook aansluiten bij andere ontwikkelingen in de maatschappij, zoals bijvoorbeeld het online werken. Wellicht ontstaan in de toekomst nog meer methoden, of verfijningen of digitale versies van bestaande methoden. Cliënten dienen een methode te kunnen kiezen die - in de eerste plaats - past bij de wijze waarop zij met elkaar willen en kunnen communiceren, in de tweede plaats het proces met de begeleiding die het best past bij hun wensen en in de derde plaats de inhoud van de zaak.

Scheidingsbegeleiding in de toekomst

Naast het feit dat er meer methoden van scheiden komen, verschijnen er ook meer 'spelers' op de scheidingsmarkt die scheidingsbegeleiding aanbieden. Eenzaam lijden met één advocaat die slechts oog heeft voor de juridische aspecten van een scheiding, lijkt tot het verleden te behoren. Ook de leidende rol van – traditioneel - de advocaat verschuift naar *begeleiding*. Uit het verschijnen van zoveel verschillende scheidingsbegeleiders op de markt kan wellicht de conclusie worden getrokken dat er behoefte bestaat bij scheidende partijen om op een andere dan de traditionele manier (via advocaten) hun scheiding te regelen. Wellicht kan ook de conclusie worden getrokken dat er behoefte bestaat aan scheidingsbegeleiding die minder juridisch van aard is.

Naar mijn mening is de balans in het scheidingsproces, waarin zoveel disciplines bij elkaar komen, essentieel. Hoewel het besluit van het scheidende paar (of één van hen) te gaan scheiden per definitie niet juridisch is, maar persoonlijk en emotioneel, blijven de gevolgen van de echtscheiding gebaseerd op een stelsel van wettelijke rechten en plichten. Daarnaast dient er een groot aantal zaken te worden geregeld. Vanzelfsprekend kunnen de wensen van partijen als leidraad dienen, doch rechten en plichten en emoties kunnen niet zonder meer worden genegeerd of aan de kant geschoven. Mijns inziens dient de advocatuur – als traditionele speler – zich de psychologische kant

van de scheiding (en de gevolgen daarvan voor kinderen) te realiseren en hierin geschoold te worden voor de begeleiding van het proces. Juridische kennis en ervaring zijn onontbeerlijk voor het regelen van de gevolgen van de scheiding. Hoewel er bij een scheiding talloze praktische zaken dienen te worden geregeld, dient de balans bij een scheidingsbegeleider- niet jurist/advocaat niet door te slaan naar het aan de kant schuiven of bagatelliseren van de juridische aspecten van een scheiding, die zich het meest laten aanzien met betrekking tot de vermogensverdeling of de afwikkeling van huwelijksvoorwaarden.

De definitie van een goede scheidingsbegeleider is iemand die kennis en ervaring heeft met het proces dat partijen en hun kinderen doormaken, en iemand die kennis en ervaring heeft met de juridische gevolgen van de scheiding. Daarnaast zijn er de praktische gevolgen (vinden van huisvesting, financieel advies, verzekeringen opzeggen en dergelijke), die belangrijk zijn maar niet per definitie juridisch, soms financieel en/of fiscaal (Chin-A-Fat, 2004). Indien al deze kennis en ervaring – en vanzelfsprekend opgedaan in een gedegen opleiding - niet zijn gebundeld in één persoon, ligt samenwerking tussen meer ‘inhoudelijke’ en ‘praktische’ professionals het meest voor de hand en aan te sluiten bij de behoefte in de praktijk.

Daarbij is het mijns inziens van groot belang dat de scheidingsbegeleider zich realiseert dat een covenant en een ouderschapsplan weliswaar de afsluiting van het voornamelijk juridische proces van scheiding zijn, maar pas het begin van het leven na scheiding voor partijen en hun kinderen. Journaliste Djoeke Veeninga introduceerde de term ‘nahuwelijk’ voor de verhouding ofwel relatievorm tussen ex-partners. In een documentaire en een boek (Veeninga, 2008) bracht zij verschillende vormen nahuwelijken in beeld. Een goede scheidingsbegeleider is doordrongen van het feit dat er negatieve patronen in een huwelijk zijn ontstaan, waardoor de relatie stukloopt en die van invloed zijn op het scheidingsproces. De scheidingsbegeleider kan met een goede begeleiding partijen helpen bij het vormgeven van een goed nahuwelijk.

Conclusie

Anno 2011 wordt veel zelfredzaamheid, en liefst zonder conflicten, van scheidende paren verwacht. Goede scheidingsbegeleiding draait om de cliënten en hun eventuele kinderen. Scheidende paren kunnen op veel plaatsen verschillende soorten hulp en begeleiding vinden. Het idee dat er een ideale algemene manier van scheiden is, is mijns inziens een illusie; niet alleen door de unieke kenmerken van alle soorten cliënten, kinderen en situaties, maar ook door de voortdurende ontwikkelingen in de maatschappij. Een ideaal (althans een streven) kan wel de situatie zijn waarin het voor scheidende paren duidelijk is welke soorten hulp en begeleiding er bestaan, dat voor hen goede voorlichting beschikbaar is om te kunnen bepalen welke vorm bij hen en hun situatie past en tot slot, dat de door hen gekozen vorm voor hen ook betaalbaar is.

Literatuur

Ackermans-Wijn, J.C.E. Brands-Bottema, G.W.

EHBO: Eerste Hulp bij Ouderschapsplannen!

EB Tijdschrift voor scheidingsrecht 2009, afl. 11/12, p. 181-184

Chin-A-Fat, B.E.S., Steketee, M.J

Bemiddeling in Uitvoering. Evaluatie Experimenten Scheidings-en Omgangsbemiddeling

Utrecht, Verwey-Jonker Instituut, 2001

Chin-A-Fat, B.E.S.

Scheiden: (ter)echter zonder rechter? Een onderzoek naar de meerwaarde van scheidingsbemiddeling.

Den Haag, Sdu Uitgevers, 2004

Chin-A-Fat, B.E.S.

Het ouderschapsplan als wondermiddel? De rol van mediation in het nieuwe echtscheidingsrecht

In: M. Antokolskaia (red.) *Herziening van het echtscheidingsrecht. Administratieve echtscheiding, mediation, voortgezet ouderschap.* Amsterdam: Uitgeverij SWP, 2006, p. 100-114

Chin-A-Fat, B.E.S.

Collaborative divorce. De overlegscheiding vindt haar weg in Nederland

In: Antokolskaia, M.V., Coenraad, L.M. (red). *Het nieuwe scheidingsrecht. Ouderschapsplan, positie van het kind, regierechter en collaborative divorce.* Den Haag; Boom Juridische Uitgevers, 2010, p. 119-130.

Coenraad, L. M.

Procederen over het voortgezet ouderschap. Te weinig aandacht voor het procesrecht in het wetsvoorstel Luchtenveld

In: M. Antokolskaia (red.) *Herziening van het echtscheidingsrecht. Administratieve echtscheiding, mediation, voortgezet ouderschap.* Amsterdam: Uitgeverij SWP, 2006, p. 69-98

De Bruijn-Lückers, M.L.C.C.

Een jaar ouderschapsplan.

EB Tijdschrift voor scheidingsrecht, 2010, afl. 5, p. 87-90

Hoefnagels, G.P.

Gelukkig getrouwd, gelukkig gescheiden

Amsterdam, Uitgeverij L.J. Veen, 2009

Lande, A

An empirical analysis of collaborative practice

Family Court Review, vol. 49, nr. 2, april 2011, p. 257-281

Leuven, C. van, Hendriks, A.

Kind in bemiddeling. Over de transformatie van ex-partners in collega-ouders en de kindermomenten in bemiddeling.

Amsterdam: Uitgeverij SWP, 2005

Riemsdijk, A.M. van

Scheiden in Nederland. Gids bij een juridisch, menselijk en zakelijk proces

Apeldoorn/Antwerpen, Maklu, 2011

Tesler, P.H., Thompson, P.

Collaborative divorce. The revolutionary new way to restructure your family, resolve legal issues, and move on with your life.

New York, Harper Collins, 2006

Veeninga, D.

Het nahuwelijk

Amsterdam/Antwerpen, Uitgeverij Augustus 2008

Webb, S.G., Ousky, R. D.

The collaborative way to divorce. The revolutionary method that results in less stress, lower costs and happier kids -without going to court

New York: Plume, 2007